

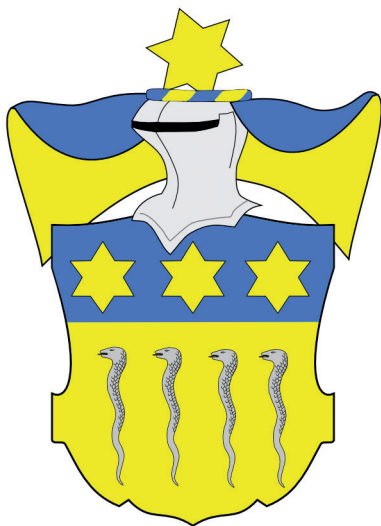
Boj obrista Gauchiera u Nového Jičína léta Páně 1621

Aleš Knápek

Věnováno památce PhDr. Emanuela Grepla, který nezapomenutelně „obrista Goštra“ ztvárňoval v rámci vzpomínkových akcí.

Tak zvané bitvě¹ alias “strašné řeži”² u Nového Jičína se věnovala již řada autorů³, ještě však můžeme dobovému obrazu přidat plasticitu a detaily⁴. Pokusme se o to zejména na základě srovnání dobových tištěných relací a zmínek pramenů. Budeme tak doufám moci nahlédnout méně známé okamžiky oněch dní⁵. Vzhledem k množství dobových relací se patrně v budoucnu objeví ještě nové informace, proto jsem se pokusil pouze o rešerši dostupného materiálu v reprezentativním počtu několika desítek kusů a ověření všech starších citací, respektive jejich vytvoření tam, kde nebyly dosud publikovány. Důležitou částí následujícího textu je také pokus zasadit průběh dějů onoho osudného dne do reálií doby a tehdejšího města. Takový exkurz je badatelsky riskantním počinem, zejména vezmeme-li v potaz poměrně antikvované vojenskohistorické představy přežívající v naší odborné a popularizační literatuře – namnoze opakující teze počátku 20. století. Vyjdeme však ze současného stavu bádání, který v posledních třech desetiletích prodělal velký pokrok také českých zemích.

Zájem o události u Nového Jičína trvá už čtyři století. Jedním z nejstarších zveřejnění popisu “bitvy” u Nového Jičína je novinový článek v brněnském *Wochenblattu*⁶, který vyšel již 6. srpna 1824 a využil text Jaschkeho kroniky. Článek věnovaný Španělské kapli popisuje celý příběh včetně raduňské přehyby, jak se obecně traduje v podstatě dodnes. Svět, respektive Evropa, se samozřejmě díky tehdy již vycházejícím novinám dozvěděl o novojičínských událostech nedlouho po boji a níže se o tom zmíníme podrobněji. Se složitými událostmi v Evropě a tažením Krnovského se jeho současníci mohli později seznámit také v oblíbeném *Theatrum Europaeum*. Tam se sice uvádějí některé zajímavé informace, avšak oči světa se upíraly tou dobou zejména do západních Čech na boj Mansfeldův, na vzdorující Tábor nebo Kladsko. Na Buquoyovy snahy pacifikovat Uhry

Náčrtek erbu Jeana Varoda řečeného Gaucher podle popisu v *Armorial de Franche-Comté*. Kresba: A. Knápek

u Nových Zámků a Bratislavy, respektive znemožnit tažení proti Vídni, při kterých našel svou smrt. Nemluvě o událostech v Anglii a Spinollovo tažení proti Falci českého “zimního krále”. Pražská exekuce byla už ze své děsivé podstaty výrazným tématem. Text *Theatra* tak zachytil zejména postup Krnovského lidu Slezskem, pak se však věnuje jiným tématům, včetně pohybů vojsk na české hranici, a opět se ke Krnovskému vrací až ve chvíli, kdy si „probil” cestu Moravou k Prešpurku.⁷ Podobně o událostech počínajícího léta 1621 referovaly také různé dobové noviny či o něco pozdější relace. Situace znepřátelených táborů a definitivní prohra stavů (resp. nekatolické věci) nebyly totiž na jaře roku 1621 vůbec tak jisté, jak se nám jeví prizmatem bělohorské porážky.

Josef Janáček zmiňuje ve svém *Valdštejnovi*⁸ podcenění zpráv o situaci

na moravsko-slezském pomezí na vídeňském dvoře. Podcenění možná není správný výraz. Šlo snad spíše o to, jak vést s danými zdroji boj na několika frontách a kde hasit požár války dříve. Minimálně korespondence kardinála Ditrichsteina obsahuje zprávy různým činitelům o situaci na Moravě a v Uhrách v souvislosti s Krnovským tažením. Mezi adresáty je také oberst Gauchier - vedle hraběte Olivarese a Oñateho, Maestro de campo (chybně) Carla Spinelliho a dalšími. Například v dopise určeném Madridu (22. června) informuje Ditrichstein, že Krnovský přichází Slezskem se 6 000 muži (con 6 000 hombres)⁹. Situace na Novojičínsku však nebyla lehká už před začátkem Krnovského tažení. Stubenvollův pluk o 1 000 jezdcích, který zde měl kvartýry¹⁰, zmiňuje zpráva ze Slezska o rabování katolických kostelů, ukradených ornátech, zlatu a stříbře, které měli nechávat mincovat¹¹.

Obecně lze říci, že císařské jednotky stály koncem jara roku 1621 zejména na rakousko-uherském a přilehlém moravském pomezí podporované částmi španělského kontingentu. Valdštejn, mířící původně proti Kladsku¹², se teprve musel na základě změny situace stočit na Olomouc, zatímco pomocné papežské Aldobrandiniho jednotky na Moravě se měly teprve utvořit. Strassoldovi muži dostali raději rozkaz stáhnout se z Opavska a v Kolštejně (Branně) se bouřilo na 800 Schweinbeckových mušketýrů, bránících zde přechody ze Slezska, kteří vyhrožovali, že přejdou ke Krnovskému¹³. Ditrichstein o tom informoval 23. června také přímo obersta Gauchiera. Hlavní obrana byla směřována na

Olomoucko, neboť se předpokládala snaha Krnovského obsadit Olomouc jako bohatou základnu. Ve městě však tou dobou bylo jen asi 1 400 mužů pěchoty a jízdy. Sám císař navíc důrazně upozorňoval, že je potřeba ochránit vzdálený Jablunkovský průsmyk (Jablunkapass)¹⁴. Muži ve španělském žoldu, mající za úkol chránit původně uherskou hranici a nyní i severovýchodní výspy Moravy, však působili v zemi, kde se těžko domluvili, potíže. O jazykové vybavenosti národnostně kompaktní jednotky Valonů, která musela komplikovat jejich vztah s místním obyvatelstvem, nás zpravil Kristián z Anhaltu, který zajat na Bílé hoře skončil nakrátko v kvartýrech Gauchierových mužů. Poznamenal si o nich, že mluvili španělsky a italsky, přičemž u něj předpokládali pouze znalost francouzštiny¹⁵.

Na chování svých vojáků („Gauchiers und Carlo Spinellis..) měl z Olomouce dohlédnout Maestro del Campo Guilermo Verdugo, doprovázený císařským komisařem Breunerem. Přímo na Gauchiera si dosti ostře stěžoval Ditrichstein ve spojení s jeho pobytem v Hranicích a Lipníku. Psal mu, že jeho postup považuje za „nedisciplinovanost a neposlušnost”.¹⁶ Pokud jde o účastníky budoucího dramatu, jimž velel plukovník Gauchier, máme dlouhou cestu Valonů i Neapolitanců na Moravu poměrně detailně zdokumentovanou. Obšrná, byť již starší, je Soumoyova publikace založená na dobovém Hayninově textu, popisující detailně trasy i osobnosti českého tažení, a to včetně jmen důstojníků. Ve španělském textu zmiňujícím vyslání mužstva na pomoc Buquoyovi do Čech se uvádí „mil Cavallos del Coronel Gaucher”.. (tedy tisíc koní).¹⁷ S takzvanou kavalerie Gaucher¹⁸ vyrazily do Čech také dva pěší pluky pojmenované po španělském způsobu „tercio” de Bucquoy a „tercio” de Verdugo. K nim se přidalo neapolské Spinelliho tercio. Jeho postup je nově zmíněn v práci o bitvě u Rakovníka¹⁹, která byla předejchou k Bílé hoře. Tam také účastníci pozdějších událostí na Novojičínsku stáli bok po boku. Neapolské tercio patřilo mimochodem ke chloubám španělské armády. Mohlo se jako jedno z mála honosit označením „tercio viejo” de Naples (stará tercie Neapol)²⁰. Dnešní pluk č. 9 „Soria”, který je dědicem původního tercia, je tak považován za nejstarší fungující vojenskou jednotku na světě.

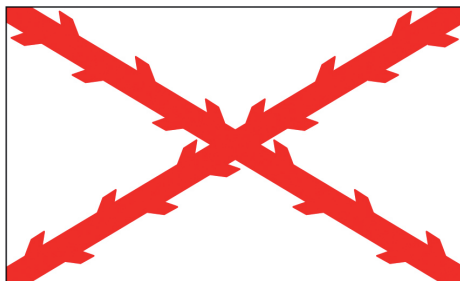
Přeneseme se nyní přes události české války do roku 1621. Stahování španělských jednotek do Poodří probíhalo postupně od jihovýchodu. Neapolitanci před příchodem na Novojičínsko obsadili kupříkladu Zlín²¹. V záznamech z Valašského Meziříčí se roku 1621 zmiňuje příchod španělské pěchoty střídající předchozí německou. Na jiném místě pak, že „Neapolitáni leželi” ve městě. Stěžují si ovšem také násilí od „Italiánů císařských”.²² Tyto stesky se obecně objevují častěji. Jedna ze stížností na Španěly na Moravě popisovala dokonce jejich chování jako „sehr tyrannisch”. Tyto jednotky operující pod velením Tommase Caraciolliho²³ (v dobové korespondenci také Gruppe Caraciollo) čítaly patrně čtyři kompanie Neapolitanců pod velením plukovníka Carla Spinelliho, praporec německé pěchoty (okolo 300 mužů?) a pět valonských jízdní kompanií o síle asi 500 mužů pod plukovníkem Gauchierem. Úhrnem tedy velmi zhruba 1 500 mužů (plus přibližně stejný počet „záškodníků a kurev”, jak je hezky uvádějí Meziříčské paměti u Dampierra). V té

době popisovaná síla praporů u „bratrské“ Spinollovy armády před Wormsem byla větší, než bývá průměrný odhad – možná tedy odhadujeme příliš nízko a celá „gruppe“ mohla mít kupříkladu dvojnásobný počet mužů²⁴.

Kdo byl jejich velitel plukovník Gauchier? Býval identifikován často podle věty z práce *Les Belges en Bohême* jako: Levieux Gaucher-le-Bourguignon, kolonel d'un regiment waloon.²⁵ V dobových materiálech a korespondenci obzvláště je jeho hodnost důsledně uváděna jako oberst (tedy „nejvyšší“, resp. plukovník), příp. španělsky colonel. Jeden z dokumentů dochovaný v Besançonu dokládá Gauchiera ještě jako kapitána (*dit Capitain*)²⁶. V soupisu valonských jednotek vyslaných roku 1619 do Čech se pak uvádí „regiment valonských kyrysníků o 1 000 mužích. Plukovník (orig. colonel) Jean Barodz (Varots), dit. Gaucher, seigneur de Marchaulx, etc.“. Na jiném místě je rodinná titulatura upřesněna o (pozdější?) přídomky de Roulans, de Davont²⁷. Armorial de Franche-Comté uvádí rodinu Varod (dit Gaucher) původem z Holandska, etablovanou tam v 17. století a nobilitovanou roku 1626.²⁸ Jen pro zajímavost statek Marchaulx leží asi 11 km od Besançonu a Roulans ještě o 7 km dále. Tehdy říšský Besançon byl důležitou zastávkou na tak zvané „španělské cestě“ z Milánska, kudy putovaly na nizozemské válčiště vojáci a zásoby. Nejstarší známí členové rodiny Varod se zřejmě objevují jižně od Besançonu na zámku Sainte-Christophe koncem 16. století. Mimo francouzské prameny však Gothajský kodex uvádí, že bratři Varodové (fratres Varodi), starší Joan, zvaný Gaucher, plukovník kavalerie v Belgii, a mladší Joan, rytmistr (jízdy), byli přijati do stavu říšské šlechty (Reichsadelstand), a to dokonce v Praze (26. 5. 1599). Tato informace zřejmě hezky ilustruje účast vojáků a šlechticů z Itálie, Burgundska nebo Valonska na věci Habsburků, ať už v boji se spojenými provinciemi nebo Turky v Uhrách. Označení Gaucher, tradované u nás jako „levák“, je možné překládat také jako „cizinec“, v prostředí Burgundska a Flander pak spíše snad ve smyslu „Ital“. Tedy „plukovník Jean Varod, řečený Ital“. Nobilitace v Burgundsku (1626) pak mohla znamenat přijetí tohoto „Itala / Gauchera“ mezi tamní stavy. Zmíněné dokumenty nás seznamují také s erbem Jeana Varoda, který tvořil zlatý štít, na němž byli vedle sebe čtyři hadi (zmije). Hlava štítu je modrá se třemi zlatými hvězdami vedle sebe. Klenotem byla opět zlatá hvězda. Tento erb mimochodem nesla už poněkud zastaralá rodina (von Varo) až do 19. století²⁹. Komolení Gochierova jména, vyplývající z různých jazykových prostředí, by bylo na samostatnou studii, nicméně „domácí“ francouzské prameny znají např. tyto formy: Jean Varroz, dit le colonel Gaucher a také jako Jean Varroz, vulgariment dit le colonel Gaucher.³⁰ V desetileté válce (1634-1644) se zmiňuje snad Gaucherův bratr „Gaucher le Jeune“ (Jean Varod, dit le colonel).³¹ Výjimečně se uvádí se snad původním přídomkem: *Jean Varod de Saint-Christophe, appelle kolonel Gaucher, colonel de deus mille chevaux*³².

Plukovníký patent pro české tažení obdržel Gauchier 24. března 1619 a měl naverbovat 1 000 kyrysníků³³. Mezi kapitány u pluku tehdy figuroval také Adronique de Fiennes, patřící do rodiny Longueval - Buquoy. Gauchier tak měl čestnou odpovědnost za muže blízkého vrchnímu veliteli Karlu Bonaventurovi Buquoyovi. Gauchierův regiment

se formoval v dnešním francouzském Burgundsku (region Bourgogne-Franche-Comté), tehdy však, jak už jsme zmínili, území okolo Besançonu patřilo k říšské půdě pod protekcí španělského krále. V rakouských schematismech uvádí Wrede³⁴ mezi regimenty arkebuzírů a kyrysníků Gauchierův k těm, které se podle něj v záznamech objevují jen nejasně a které stály zejména ve službě ligy, Španělů a německých států. Příkladem je uveden k roku 1620 právě regiment Gaucher (Gocher, „většinou uváděn jako španělský“).

Burgundský kříž (kříž sv. Ondřeje) byl jednotným symbolem všech španělských jednotek v 16. a 17. století. Z archivu autora

Představili jsme si hlavního aktéra nadcházejících událostí, přičemž pro úsporu místa pomineme Carolla Spinelliho,³⁵ jeho soupevníka, a jak vyplývá z korespondence, alespoň nominálně „podřízeného“. Přesuňme se opět do léta 1621 na moravsko-slezskou hranici. Gauchierovo a Spinelliho postavení nebylo jednoduché. Území, které měli bránit, bylo neúměrně velké vzhledem k počtu Krnovského lidu, který se navíc do Uher mohl vydat několika směry. Budťo na Olomouc, Jablunkov anebo nejkratší cestou přes Nový Jičín. Odtud si však navíc stále ještě mohl vybrat jeden ze zbylých směrů, pokud by se věci nevyvíjely dobře. Jeho protivník Gauchier se patrně pokoušel o aktivní obranu. Snažil se zajistit si manévrovací prostor a informace. Své muže proto vyslal naproti postupujícímu nepříteli, včetně míst na slezském území.

Například obsazení Fulneka císařskými ilustruje Komenský, který při vzetí města „Španěly“ ve zmatku přišel o své poznámky.³⁶ V polovině července zase napadlo 200 „Španělů“ nejspíše z (Dolního) Benešova „komorní ves“ Pilszcz (Piltsch) u Opavy a pobili či zranili na 4 desítky sedláků³⁷. Na straně Krnovských se podle různých zpráv a relací zase prosazoval (také se svou jízdou) František Bernard Thurn,³⁸ jehož slavnější otec tou dobou již bojoval v Uhrách. Císařští měli tedy nesnadný až nesplnitelný úkol, zabránit spojení Krnovského s Uhry přes úzký pás Moravy a při tom brát ohled na bezpečí Olomouce. Snažili se však nepochybně zmužile skrze pohyby malých jednotek znepokojujících mysl nepřítelů a v dobách nemožnosti rychlého přehledu o situaci vytvářeli dojem větší síly, než jakou reálně disponovali. Nezapomínejme, že „Španělé“ byli roztroušeni na větším prostoru a rychle se seskupit bylo reálně nad jejich síly.

Slavnou epizodou v předvečer boje o Nový Jičín je přepad raduňského zámku, který se také s různou mírou nepřesností často objevuje v dobovém tisku a zprávách. Gauchier zde zopakoval svůj noční nájezd na Uhry před bitvou na Bílé hoře, který pro nadcházející bitvu lehkou jízdu v podstatě vyřadil z boje. Některé zprávy zmiňují, že útok samotný vedl Spinelli, nicméně Gauchier jej zřejmě přinejmenším nařídil. Jedna ze zpráv³⁹ například tvrdí, že ... neapolitánský obrist Spinelli v jednom ležení u Opavy pobil na 300 Krnovského

Bitva u Nového Jičína v r. 1621, kresba Františka Kledenského z r. 1817. Foto: Zemský archiv v Opavě

mužů... Nejzajímavější však je zpráva z berlínských novin⁴⁰, uvádějící 23. července (z pohledu Krnovských), že 18. července byli na Raduň kvartýrováni dragouni (z Opavy) se stovkou mušketýrů. Následující dny se připravovali na další pochod... nepřítel nebyl na tři míle daleko vidět... nepřítel se však nad ránem prodrál přes zalesněné kopce z Fulneka se třemi kornetami a mušketýry... kapitán v ležení Eulenburg se svou kompanií prchl do lesa, byl ale tvrdě poražen... na místě zůstalo téměř 125 mužů a 50 bylo zle poraněno. Prapor je pryč... fendrych Wilhelm Lichnowski přežil jen tak tak sedmkrát bodnut, jednou seknut a střelen... kapitán Eulenburg je pruský šlechtic a přinesli jej pochovat... (pozn.: Jízda patrně pátrala, kam nepřítel ustoupil, ale nikoho nenalezla.) V kombinaci s jinými zdroji, citovanými v úvodu této studie, jde patrně o jeden z nejdetailnějších popisů raduňského přepadu. Následné tažení k Novému Jičínu je zde také podáno se zajímavými detaily. V komparaci s jinými zdroji a zprávami jde o velmi plastický a ověřitelný pohled. Proto pokračujeme ve vyprávění účastníků:

Pak 22. toho měsíce se armáda (Krnovského) zvedla a rozdělila se na dva proudy... jeden pochodoval na Fulnek, druhý na Jičín... že jedni či druzí na nepřítel nezarazí... Fulnek byl obsazen bez boje... mužstvo je z přepadu rozhořčeno... nepříteli nedá milost (sic!). Text byl napsán zřejmě už s vědomím krveprolití u Nového Jičína. Zpráva zde končí, ale následuje

zpráva z Olomouce (z 26. Juli) o valdštejnových posílách asi 1 000 mužů a dělech. Dva velké kusy tažené vždy 20 koňmi a dvě Feldschlagen tažené po 6 koních. Tato specifikace nám dobře ilustruje, jak a s čím asi táhl Krnovský. Následuje totiž zpráva „*Aus Titschein (vom 26. Juli)*“... nepřítel v městě Jičíně stojí se 6 kornetami jízdy a dvěma praporci pěchoty pod obristem Kuschij, který je císařovým nejušlechtilejším plukovníkem... obklopeno jízdou dorazilo 6 kusů (Krnovských)... město vzplálo... vojáci vyrazili... nepřítel chtěl vyjít z města... ale jak vojáci slíbili... přímo na jejich píky (Spieße)... také jízda se pustila do Valonů a Španělů a vše pobíjela... milost dostal pouze praporec Němců z Vratislavi a jiní Slezané... bůh nám pomohl a stál při nás...

Ve stejném tisku následuje relace *Aus Schlesien vom 28. Juli*: 4 muži z kompanie kapitána Eulenburga, kteří byli předtím uvězněni ve Fulneku, byli u mne a popsali krvavou řež (den blutigen Scharmützel zu Neu Titschein) u Nového Jičína... když se nepřítel stáhl z Fulneku, vězňi byli vzati s sebou (do NJ)... Když ale město začalo hořet, osvobodili se... popsali, že naši lidé byli na nepřítele tak rozkacení, že shromáždili Španěly před branou... všichni křičeli, aby byl pomstěn kapitán Eulenberg!... takže nebyla dána žádná milost... (Následuje popis stahování císařských sil do Olomouce a pochodu oddílů s děly z Lanškrounska). Zajímavý je ještě konec zprávy: ...Musím zde vzpomenout španělského rytmistra Camaru, kterýž provázel jeden povoz (Rüstwagen) s 9 koňmi (doprovodu) z Fulneku do Jičína. Naši na něj natrefili a zajali jej...jeden z jezdců se odpojil a byl dopaden osamoceným mušketýrem. Našlo se u něj 8 000 tolarů v řetězech, prstenech a zlatácích (guldeny)...Tuto kořist podělil mušketýr mezi vojáky i jejich ženy a nezapomněl ani na svého generála. Takto končily statečky místních měšťanů a šlechty. Zpráva končí tím, že se tak vojákům hned lépe pochodovalo k Jičínu (*besser appetit gemacht*), protože bylo na 24. července.

Gauchierova a Spinneliho snaha o aktivní obranu se vyčerpala a naopak zřejmě popudila Krnovské, aby „Španěly“ vytlačili mimo oblast svého postupu. Směrem na Uhry by vyrazili tak jako tak. S nástupem mnohem větších sil bylo jasné, že bude muset Gauchier i Spinelli ustupovat. Otázkou snad jen bylo, jakým směrem a jak daleko se stáhnout, aby mohl napadat křídla, opozdilce či osamocené Krnovské, kteří si nemohli dovolit plýtvat muži v zázemí. Zdá se, že rychlý postup dvěma směry Španěly zaskočil. Nemysleme si, že chtěli město bránit. To nebylo v jejich silách. Navíc měli k dispozici město Hranice, které poskytovalo dobře opevněné a položené zázemí. Proto se také objevují dobové zprávy, že u Nového Jičína stáli muži plukovníka Gauchiera „aus Weiskirchen“. Vojsko v Jičíně, ke kterému se navíc stahovaly roztroušené skupiny z okolí (jako ta z Fulneku), potřebovalo jen včas odeslat své vozy s vybavením, kořistí a rodinami (Trossvolck neboli „pakáz“). Jejich směrem byla nepochybně Haná, jinak by se dostali mezi dva kameny, Bethlena a Krnovského. Mohli se vydat přes císařskými držený Starý Jičín, nebo bezpečněji přes Meziříčí, protože příchod nepřítele od Fulneku byl zřejmý. Buďto situaci podcenili, nebo nebyli dost rychlí. Jakmile se před městem objevily prameny zmiňované tři kornety jízdy (asi 250 jezdců), nemohl si nikdo být jist, že za první terénní vlnou nenarazí na nepřítele.

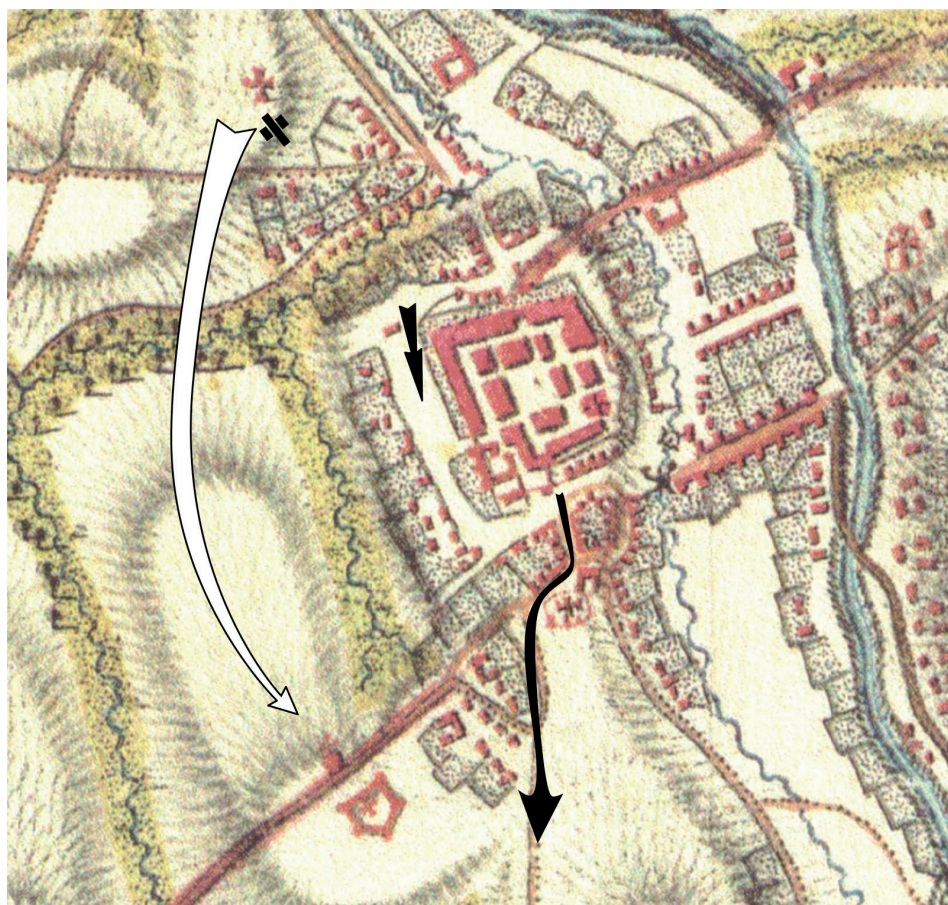
Bylo nutno vyrazit z města úzkými branami organizovaně, pod ochranou a případné útočníky zdržet⁴¹.

Krnovští, kteří se přiblížili k městu, na něj mohli shlížet z výšiny v místech dnešní Vančurovy ulice, což činí asi 400 metrů. Svahy nad Grasmankou se přibližují předměstí na 200 metrů. Pro Krnovského muže a děla by to byla ideální pozice. Dokonce muškety mohly nepřítele ohrozit, byť ne mířenou palbou. Toto návrší se později stalo místem vybudování kostela sv. Františka Xaverského, ale setkávalo se zde také několik cest (podle mapy 1. voj. mapování a pozdějších). Vojsku, přicházejícímu od Kunína, se výšinka přímo nabízela a jízdní hlídky předvoje ji nepochybně využily k pohledu na situaci okolo města.

Dolní předměstí bylo z pohledu obránců výhodně „opevněno“ přírodou, neboť jej prakticky v půlkruhu vymezovaly tok a mokřiny potoka Grasmanky a říčky Jičínky (v mladších mapách Jischina Bach, Titschein Flus). Dobře vedená obrana tak mohla palbou po nějaký čas poměrně účinně hájit přechody. Nebezpečné útoky nebo obchvaty jízdy silně eliminovaly mokřiny a břehy vodotečí. Toto však platí či platilo jen do chvíle, než se na straně útočníků objevila děla, která byla bez problémů schopná prostor předměstí zasahovat a která Gauchierovi muži nemohli ohrozit. Většina dobových velitelů, můžeme-li soudit z množství analogií, by v této situaci neplýtvala životy svých mužů a zavelela by k ústupu. V ten moment by samozřejmě Krnovští postoupili k městským zdem a bráně, možná by se jim podařilo promíchat s ustupujícími. Panice a zkáze by už nikdo nedokázal zabránit. Španělé potřebovali získat čas k průchodu městem či kolem něj, a tak – dovolím si spekulovat bez nároku na neomylnost – předměstí zapálili, aby zabránili pronásledování. Možné je, že oheň vzešel také náhodně, neboť mušketyři nakládali s otevřeným plamenem, ale že by si Krnovský zapálil zásoby (zmiňuje se množství obilí), které mohl využít, je málo pravděpodobné. Každopádně železné dělové koule Krnovského kanónů by těžko co mohly zapálit. Dobové zprávy se ostatně zmiňují o nevelkém počtu výstřelů při rychlém nástupu Krnovských. Nebyl tedy pravděpodobně čas rozpalovat na dřevěném uhlí koule dožhava. Neslyšíme o střelbě vybuchujícími projektily, což bylo technicky obtížnější. Zpráva v *Theatrum Europeum*⁴² zmiňuje, že markrabě měl s sebou při nástupu armády ve Slezsku 13 děl. To byl tehdy ještě slušný počet střelby při velikosti jeho armády a každopádně dostatečná síla k použití proti mužům na předměstí. Patrně však stačilo pouze 6 kusů, zmíněných v některých pramenech, které by nepochybně patřily k lehčím polním dělům (dobově *Feldschlangen*), jinak by nemohly být na místě včas. Jedna zpráva dokonce zmiňuje u Opavy 6 velkých kusů, ale současně kule o váze 2 a 3 funty. To by značilo přítomnost děl typu falkonet a „třiliberek“, což byla oblíbená lehká „plukovní děla“ použitelná na bojišti i bez koňského zápřahu⁴³. Město Nový Jičín mělo roku 1603 asi mírně přes 300 domů.⁴⁴ Jakmile se požár rozšířil, začalo peklo nejen pro obyvatele, ale i vojáky v ulicích. Bojující, ustupující, utíkající lidé. Zmatek musel být dokonalý, a není proto divu, že pravděpodobně téměř nikdo nehasil. Měšťané, kteří později průběh onoho dne popsali, nemohli mít o situaci zcela jasný přehled. Město dusil dým z výstřelů a požáru. Hrozila jim smrt nejen od vojáků a ohně, ale snažili se jistě zachránit alespoň něco ze svého majetku.

Pokud byla Krnovského jízda připravena na výšinách k vyrazení, měla k dnešní Španělské kapli mírným obloukem přes Grasmannku na pole a louky v místech současné nemocnice pouhých tisíc metrů. Je nasnadě, že tuto vzdálenost lze překonat i pěšky (se zátěží) za zhruba 15 minut a je celkem pravděpodobné, že obchvat započal brzy po příchodu Krnovských k městu. Vojenského lidu na to měl markrabě dost a jízda se beztak k útoku na dolní bránu nehodila. Její část mohla tak maximálně znepokojovat obránce nebo pomoci s jejich zatlačením, mezi domky ale zvítězit nemohla.

Právě horní brána a z ní vedoucí cesta přes kopce Pobečví a na Meziříčí byla v podstatě jediný rozumným směrem, kudy prchat. Úzké a potoky protkané údolí k Hodslavicím by se mohlo stát pastí. Španělé však nebyli dost rychlí a postupující nepřítel je napadl

Náčrt pravděpodobného pohybu bojujících na mapě 1. voj. mapování (pol. 18. století). Bílá šipka: předpokládaný postup Krnovských; černá šipka: směr ústupu „Španělů“. Pětiúhelník dole na mapě značí pozdější Španělskou kapli, respektive místo hromadného hrobu vojáků.

vlastně z boku. Můžeme si snad představit roztažený proud vozů, žen i dětí a skupiny jezdců nebo pěchoty tvořících jim záštitu. Můžeme spekulovat o panice, která v těchto chvílích obvykle vznikala a snaze zachránit se „kdo může“. Výše citovaná zpráva uváděla, že „muži nabíhali přímo na naše píky“ a jízda se pustila do nepřítele také... Dobožováno muselo být za krátký čas. Gauchier jako důstojník na koni a zřejmě osobně statečný muž se vysekal. Dobový text o tažení Valonů jičínské události téměř nezmiňuje. Jiné zprávy říkají, že Gauchier s jízdou vyvázl zle posekán (nemyšleno obecně). Ti, kdo neunikli, padli. Ovšem věrme, že mnoha se uniknout v dýmu a zmatku podařilo. Zprávy o ztrátách se ostatně liší. Střízlivý odhad by mohl být do 300 padlých. To je však pořád obrovské číslo. Nicméně později po boji se například zmiňuje ústup Gauchierových Valonů z Hranic. Neapolská pěchota to měla jistě těžší a její muži dopadli špatně, platíce pravděpodobně za smrt kapitána Eulenburga. Zpráva o uchráněných Němcích z Vratislavi vysvětluje dobře, proč se s nimi naložilo lépe. Byli pro Krnovského vojsko „domácími Slezany“ a mohli se lehce zapojit do budoucích bojů. Padlí byli uloženi do prostých jam (šachet), jaké byly v posledních desetiletích nalezeny na různých bojištích třicetileté války. U nás například symbolicky na Bílé hoře⁴⁵.

Co se stalo se Španěly dále? Valoni a Neapolitánci se podíleli se na následujících bojích v Uhrách a na Moravě. Jejich stahování začalo⁴⁶ po jejich ústupu do opevněného tábora u Kroměříže, chráněného „Gauchierovou jízdou a valonskými mušketýry“. Po mikulovském míru dostali přiděleny kvartýry u Znojma, kde Carracioli přijímá rozkaz k pochodu do Falce (Palatinat). Rok po boji u Nového Jičína se valonská jízda účastnila bitvy u Fleurs. Gauchier zde dokonce velel pravému křídlu španělské armády tvořenému 800 mušketýry a pěti bataliony jízdy. Bitvy se na středu účastnila neapolská pěchota (terzio Naples) a terzio Verdugo, spolu s nímž vytáhl kdysi Gauchier do Čech. V publikaci věnované pozdějšímu holandskému plukovníku Poppo van Burmania⁴⁷ se zmiňuje „owerste Gauchier“ roku 1624. Autor podle holandské literatury identifikuje plukovníka: Jean Varods, gezege Gaucher. To by znamenalo, že náš „Gošér“ se tohoto roku pohyboval na holanském válčišti, kde v srpnu zahájil Spinolla slavné a epické obležení Bredy, jehož konec zachytil Vélasquez na známém plátně.

Literatura a prameny:

Balcárek, J. : Ve víru třicetileté války. České Budějovice 2011.

Bergsma, W (ed.): Enege gedenck werdege geschiedenissen. Kroniek van de Friesemilitair Poppo van Burmaniauit de Tachtigjarige Oorlog. Hilversum, Fryske Akademy, 2012.

Bericht waß sich zugetragen und begeben. Berlin 1621. Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz. Digitaliert:<http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/list/title/zdb/28192552/>

- Berndt, C. S. T.: Wappenbuch der Preussischen Rheinprovinz mit Beschreibung der Wappen. Erster Theil, Bonn 1835.
- Brünner Wochenblatt zur Beförderung des Vaterlands. Erster Jahrgang 1824. Dostupný online: https://books.google.cz/books?id=polKAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Blažková, K. (ed.): Bitva u Rakovníka 1620. Rakovník 2011.
- Casselas, E.: Doze Frutos de la Muy Antigua y Ilustre Casa de Bournonvilles. Barcelona 1670.
- Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France. Départements — Tome XXXIII; Besançon, tom II. Paris 1900.
- Cortieu, J.: Sources parisiennes relatives à l'histoire de la Franche-Comté: Incluant le catalogue des manuscrits relatifs à la Franche-Comté qui sont conservés dans les bibliothèques publiques de Paris, par Ulysse Robert, 1878.
- DBBTI: Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia, tom III. (1621-25) Red. M. Toegel. Praha 1976.
- Dostál, O.: Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války. Ostrava 1962.
- Eickhoff, S. – Grothe, A. Jungklaus, B. (eds.): 1636 Ihre letzte Schlacht. Leben im Dreissigjährigen Krieg. Berlin 2012.
- XLII. Fernerzeitung von unterschiedlichen Orthen, Als: Oesterreich, Schlesien, Böhmen und Andin Orthen. Wie auch Ein Mandat so der Churfürs zu Sachsen an die Herren Schlesier abgehen lassen. Aus Wien vom 21. August (1621). SLUB Dresden, sign. Hist. Germ. C. 518,60; Digitalisiert: <https://digital.slubdresden.de/werkansicht/dlf/86148/1#>.
- Frischmann, Veit: Bericht waß sich zugetragen und begeben. Runge, 1621
- Zeitung auß Deutschlandt, Welschlandt, Franckreich, Böhmen, Hungarn, Niederlandt. Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz. Digitalisiert: <https://dfg-viewer.de/show/?set%5Bmets%5D=https://content.staatsbibliothek-berlin.de/zefys/SNP28192552-16210823-0-0-0-0.xml>
- Fukala, R. : Tažení Jana Jiřího Krnovského v roce 1621 a bitva u Nového Jičína. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín. sv. 49, s. 45-54. Nový Jičín 1992.
- Fukala, R.: Jan Jiří Krnovský: Stavovské povstání a zápas s Habsburky. České Budějovice 2005.
- Fukala, R.: Konec zimního království a poslední ohniska odporu. České Budějovice 2016.
- Gauthier, J. - Gauthier, L.: Armorial de Franche-Comté. Paris 1911.
- Gérard, L.: La Guerre de Dix Ans. Besançon 1998.
- Haynin, Louis de: Histoire générale des guerres de Savoie de Bohême, du Palatinat et des Pays-Bas 1616-1627 / par les eigneur Du Cornet, gentil homme belgeois; avec un eintroduction et des Notes par A. L. P. de Robaulx de Soumoy. Tom I. Bruxelles 1868.
- Charline, O.: Bílá Hora. Praha 2013.
- Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba. Praha 1978.

- Janská, E.: Hromadný hrob bělohorských bojovníků. Staletá Praha 2, 107–110. Praha 1966.
- Jurok, J. 2011: Nový Jičín. Praha 2011.
- Jurok, J.: Poslední vítězná bitva českého stavovského povstání u Nového Jičína 24. července 1621. Důsledky války pro venkovské město a jeho zázemí. In: Venkov, rolník a válka v českých zemích a na Slovensku v moderní době: kolektivní monografie / editoři: Jitka Balcarová, Eduard Kubů, Jiří Šouša. Praha: Národní zemědělské muzeum, s. p. o., 2017
- López, I. N.: The Spanish Tercios 1536-1704. Oxford 2012.
- Parrott, D.: Richelieu's Army: War, Government and Society in France, 1624–1642. Cambridge University Press, 2006.
- Polišenský, J. V.: The Thirty Years War. Berkeley 1971.
- Rahlenbeck, Ch.: Les Belges en Bohême, ou campagnes et négociations du comte de Bucquoy. Bruxelles 1850.
- Rizzo, M.: Milano e le forze del Principe. Agenti relazioni e risorse per la difesa dell'Impero di Filippo II. In: Congreso Internacional Felipe II (1598-1998), Europa dividida, la monarquía católica de Felipe II (Universidad Autónoma de Madrid, 20-23 abril 1998). Madrid: Parteluz, 1998, p. 731-766.
- Rousset, A. - Moreau, F.: Dictionnaire géographique, historique et statistique des communes de la Franche-Comté et des hameaux qui en dépendent, classés par département: département du Jura. Lons-le-Saunier 1858.
- Rosová, R.: Kaple Bolestné Panny Marie (tzv. Španělská kaple) v Novém Jičíně v písemných pramenech. In: VSNJ 63/2013, s. 28-43. Nový Jičín 2013.
- Relationis Historicae Semestralis Continvatio: Jacobi Franci Historische Beschreibung aller Denckwürdigen Historien, so sich hin und wider in Europa, in hoch und nider Teutschlandt, ja in der gantzen Welt, bey Regierung Käysers Ferdinandi Secundi, von der Ostermeß, biß auf diese Herbstmeß 1621. Jahrsverlauffen und zugetragen. Franckfurt am Mayn, 1621. Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek. Digitalisiert: <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11212124?q=j%C3%A4gerndorff&page=108,109>
- Theatrum Europaeum: mit vieler fürnehmer Herrn und Potentaten ...1617 - 1629, Durch Mathaum Merian in Franckfurt (vydání 1662, svazek 1), Bayerische Staatsbibliothek, Digitalisiert: https://books.google.com/books?id=vP44mwEACAAJ&hl=cs&source=gbs_ViewAPI
- Unvergreifliche Postzeitungen (Frankfurter Postzeitungen). Staats- und Universitätsbibliothek, Bremen, 2014 (Digitalisiert).
- Wrede, A. von: Geschichte der K. und K. Wehrmacht; die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts, III. Band, 2. Hälfte. Wien 1901.
- Zezulčík, J.: Zpráva o strašné řeži. Katalog výstavy, Nový Jičín 1996.

Poznámky:

- 1 Výraz „bitva“ známé dobové prameny nikdy ve spojení s Novým Jičínem nepoužily. Obecně byl podobný typ srážek nazýván v korespondenci a zprávách „Scharmützel“ (pozn. níže).
- 2 Výraz z dobových novin „..den blutigen Scharmützel ..“ (viz pozn. č. 40).
- 3 Naposled s citacemi Jurok, J. 2017: Poslední vítězná bitva.... Osobnost a okolnosti Krnovského odporu mimo práce R. Fukaly (1992; 2005) shrnul také Pavel Balcárek: Ve víru.. zejména 149-189, různě také u osob s Krnovským spojených. V kontextu událostí roku 1621 pak Fukala, R. 2016: Konec zimního království... Španělské kapli jako svého druhu pomníku bitvy se věnovala hlouběji Romana Rosová ve VSNJ 63/2013. Pro městské reálie přehledně monografie Nový Jičín z roku 2011 (Jiří Jurok a kol.).
- 4 Jediným obsírnějším textem věnovaným bitvě a „Španělům“ je katalog výstavy „Zpráva o strašné řeži“ J. Zezulčíka z roku 1996 (samozřejmě vzhledem ke k povaze tisku bez odkazů). Použil již Josef Janáček: Valdštejn a jeho doba. Praha 1978.
- 5 Jiří Jurok v katalogu výstavy „Městské opevnění a boje o nový Jičín“ (2013) již podstatnou část zmínek vedle sebe položil. V daném formátu však pochopitelně bez potřeby jejich komparace.
- 6 Brünner Wochenblatt, s. 63.
- 7 Theatrum Europaeum: mit vieler fürnehmer Herrn und Potentaten ...1617 - 1629, např. str. 531-534, 543.
- 8 Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba, s. 222-223 s odkazy.
- 9 DBBTI, tom III. (1621-25) Red. M. Toegel. s. 45, č. 62 z 10. Juni; z 22 Juni, s. 47, č. 72.
- 10 Jurok, J.: Poslední vítězná bitva..., s. 135.
- 11 Unvergreffliche Postzeitungen (Frankfurter Postzeitungen), list LII, aus Franckenstein vom 4 (Juli).
- 12 například zde: Unvergreffliche Postzeitungen.. aus Wien, 28. Juni.
- 13 DBBTI, tom III., s. 48, č. 75; také dopis Verduga psaný z Olomouce Buquoiovi, s. s. 49, č. 80.
- 14 DBBTI, tom III., s. 49, č. 78, dopis z 24. června.
- 15 podle přepisu u Charline, O. 2013: Bílá hora, s. 214-215.
- 16 DBBTI, tom III., s. 50, č. 83, dopis z 26. června.
- 17 Casselas, E: Doze Frutos de la Muy Antigua y Ilustre Casa de Bournonvilles, s. 357 v Barcelona 1670, Estavan CASELLAS)
- 18 Haynin, Louis de: Histoire generale des guerres de Savoie...
- 19 Blažková, k. (ed.) 2011: Bitva u Rakovníka 1620. Se statí P. Hrnčířika „Neapolitanci u Rakovníka“ na s. 17-19.
- 20 López, I. 2012: The Spanish Tertios..
- 21 Podle Polišínský, J.: 1971, s. 150.

- 22 Dostál, F. 1962: Valašské Meziříčí v pamětech..., s. 78-79, 121, 140.
- 23 Podle Jurok, J. 2017: Poslední .., s. s.136. Meziříčské paměti viz Dostál v pozn. výše.
- 24 Podle tisku z r. 1620: Designation Deß Kriegsvolcks/ so Marquis Spinola mit ihme den Rhein herauff in die Pfaltz gebracht..
- 25 Rahlenbeck Ch. 1850: Les Belges en Bohême..., s. 89.
- 26 "Requête présentée aux archiducs par Jean Varod, dit le capitaine Gaucher... cit. podle: Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France..., tam Fol. 35 (datovaný Début du XVII* siècle.).
- 27 Haynin, Louis de: Histoire generale des guerres de Savoie..., s. 108
- 28 Gauthier, J. - Gauthier, L.: Armorial de Franche-Comté, s. 94, č. 1139.
- 29 Berndt, C. S. T.: Wappenbuch der Preussischen Rheinprovinz.. I. Theil, von Varo: č. 244.
- 30 Cortieu, J. 1878: Sources parisiennes..., č. 60, s 183.
- 31 Gérard, L. 1998: LA GUERRE DE DIX ANS, s. 56 upřesněn v rejstříku.
- 32 Rousset, A. - Moreau, F. 1858: Dictionnaire géographique...., s. 90.
- 33 Haynin, Louis de: Histoire generale...
- 34 Wrede, A.: Geschichte der k. und k. Wehrmacht..., s. 478
- 35 Ke Spinelliúm u armády př. Rizzo, M. 1998: Milano e le forze de principe...
- 36 Fukala, R. 2015: Konec zimního ..., s. 99 (cituje podle J. Komenský: O sobě. Edd. Amedeo Molnár - Noemi Rejchrtová, Praha 1989, s. 54).
- 37 XLII. Fernerzeitung von unterschiedlichen Orthen...;Aus Troppau / vom 12. Augusti.
- 38 Unvergressliche Postzeitungen aus Wien (28. Juni)..., nebo Bericht waß sich zugetragen und begeben (19. Juli 1621).
- 39 například zde: Relationis Historicae Semestralis Continvatio..., s. 107-108
- 40 Frischmann, Veit: Bericht waß sich...Nr. 32 (1621)..Aus Schlesien vom 23. Juli.
- 41 Pro přehledně uspořádané zmínky o boji - mimo výše uvedený popis viz Jurok, J: Městské opevnění...
- 42 Theatrum Europeaum ..., s. 514.
- 43 XLII. Fernerzeitung ... , Aus Troppau / vom 12. August.
- 44 Jurok, J. 2011: Nový Jičín, s. 75.
- 45 Janská, E. 1966; nebo např.: Eickhoff, S. et al. 2012: 1636 Ihre letzte Schlacht...
- 46 Haynin. Histoire generale..., s. 218- 220.
- 47 Bergsma, W (ed.) 2012: Enege gedenck werd..., s. 89.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Kampf des Obersten Gauchier bei Neutitschein / Nový Jičín 1621

Der Kampf um Neutitschein, geführt vom Oberst der Wallonischen Kavallerie Jeane de Varod, genannt Gauchier, ist eine regional bekannte Geschichte, die teils auch in der wissenschaftlichen Literatur widergespiegelt wurde. Der Beitrag versucht die Informationen über diese Begebenheit zusammen zu fassen und bringt auch einige neue Erkenntnisse. Die Ereignisse vor dem Kampf, dank deren ein Teil der kaiserlichen Einheiten geschlagen wurde, sind im Text bestätigt und präzisiert. Auch die Informationen vom Oberst Gauchier wurden erweitert und konkretisiert, mit Verweisen zu französischen und anderen Quellen und Publikationen. Am Ende des Beitrags versucht der Autor aus der erhaltenen Mosaik der zeitgenössischen Relationen, Korrespondenz und aufgrund der Analogien den Kampf („... haben den blutigen Scharmützel ...“) um Neutitschein und den Brand der Stadt in den Gesamtkontext zu setzen. Er setzt voraus, dass die kaiserlichen Einheiten die Stadt nicht rechtzeitig verlassen konnten und den erfolglosen Verzögerungskampf führten. Als Rache für den Tod des Kapitäns Eulenburg und einiger seiner Männer bei Radun / Raduň wurden, wie bekannt, vor allem Italiener und Wallonen geschlagen, jedoch Deutsche aus Breslau und Schlesien verschont.

(Zdenek Kravar)